

Sveto pismo in zgodovinskost. Božje učlovečenje kot trajen izziv za znanost in vero

“Naj se ne ukvarjajo z bajkami in brezkončnimi rodovniki, saj ti bolj pospešujejo razpravljanja kakor Božji načrt, ki se uresničuje v veri” (1 Tim 1,4).

Kristusovo rojstvo ni le osrednji verski dogodek, ampak tudi mejnik svetovne zgodovine. Z njim se je človeški čas prelomil na dva dela, na čas pred Kristusom in čas po njem. Jezusov nauk je danes oznanjen “vsemu stvarstvu” (Mr 16,15), čeprav ga mnogi še niso sprejeli za svojega. Kristus ostaja izziv tudi za tiste, ki se ne opredeljujejo za njegove vernike. Knjige o Jezusu so tudi danes ene najbolj branih in filmi o njem med najbolj gledanimi. Dovolj je, da omenimo film *Pasijon* Mela Gibsona, ki je letošnjo pomlad sprožil pravo gibanje tako med navdušenci kot med nasprotniki, ali pa najnovejši knjigotrški hit ameriškega pisatelja Dana Browna *Da Vincijeve šifra*, ki opisuje začetke krščanstva kot splet zarot in prevar. Prav ta zadnja knjiga, ki tudi na Slovenskem s svojimi provokativnimi domislicami dviga prah in je omamila tudi veliko kristjanov, je ponovno odprla razpravo o zgodovinski verodostojnosti dogodkov, ki jih opisuje Sveto pismo.

Brownova knjiga se bere kot kriminalka, Jezusova podoba, kot nam jo predstavljajo evangeliji, pa je zmaličena do neprepoznavnosti. V svojo zgodbo vplete dvome in spekulacije o začetkih krščanstva, ki so rdeča nit kritik še posebej od razsvetljenstva naprej. Sveto pismo želi prikazali kot zbirko prasta-

rih mitov, poročilo o Jezusovem izvoru in njegovem življenju pa za legende, ki so jih ustvarjali in negovali tisti, ki so si od tega nadejali koristi. Pisatelj sicer ne zanika, da bi Jezus ne bil zgodovinska osebnost, razglša ga celo za najbolj navdihujočega svetovnega voditelja, vendar pa naj bi njegovo podobo kasneje svetopisemska poročila bistveno popačila. Po Brownovih virih naj bi na začetku obstajalo preko osemdeset različnih evangelijev. Šele zadnji poganski rimski cesar Konstantin Veliki pa naj bi izmed njih izbral štiri in s tem določil krščanstvu njeno končno obliko. To pa seveda ni storil z namenom, da bi širil novo vero, temveč da bi utrdil rimski imperij in svojo moč. Kristjani so bili v njegovem času že prisotni v vseh porah družbe. Prav priznanje nove vere za državno religijo pa naj bi iz njih naredilo zveste in lojalne državljane, ki bi delali za enotnost imperija. Tako naj bi Konstantin leta 325 razglasil 25. december, osrednji poganski praznik *Rojstni dan nepremagljivega sonca* (*Dies natalis soli invicti*), za rojstni dan Jezusa Kristusa. Za Browna je to kronski dokaz, da v krščanstvu ni nič izvirnega in da so kristjani svoje glavne praznike v resnici prevzeli od poganov.

Tako pisatelj zgodbe, ki te dni množično navdušuje tudi Slovence. Knjiga, kjer se zgodovinska dejstva mešajo z bogato pisateljevo domišljijo, za nekaj časa skoraj omami sodobnega bralca, ki išče predvsem drugačno in razburljivo. Očitno se ponovno uresničuje napoved, ki jo je že v šestdesetih letih prvega sto-

letja zapisal veliki Pavel škofu Timoteju: "Ušesa bodo obračali proč od resnice in zabredli v bajke" (2 Tim 4,4).

Evangelisti kot zgodovinopisci in teologi zgodovine

Spričo takšnih izzivov, ki nam jih daje sodobna industrija zabave in omame, še bolj pa zaradi bližine najlepšega krščanskega praznika je prav, da se ponovno bolj živo zavedamo edinstvenosti Božjega posega v zgodovino po učlovečenju in hkrati izpostavimo tudi zgodovinsko podobo izvora krščanstva, ki nam je ohranjena v Svetem pismu. Kaj je torej v evangelijih zgodovinsko zanesljivega? Kaj lahko z gotovostjo vemo o Jezusovem zgodovinskem izvoru, o okoliščinah njegovega rojstva? Kaj so zgodovinska dejstva in kaj je sad vere in teologije? So si evangelisti sploh prizadevali, da bi ohranili Jezusovo zgodovinsko podobo? Ali imamo tudi zunajbiblične vire, ki lahko potrdijo resničnost navedb, zapisanih v evangelijih? To je samo nekaj prastarih vprašanj, ki si jih tudi sodobni človek zastavlja ob soočenju s Svetim pismom in ob iskanju "trdnih" dokazov za svojo vero.

Med vsemi evangelisti posveča prav Luka, pisatelj tretjega evangelija in Apostolskih del, največ pozornosti zgodovinskim okoliščinam, ki so spremljale Jezusovo življenje in oznanjevanje. Je edini evangelist, ki ni bil Jud, in med vsemi očitno najbolj izobražen. Hotel je nagovoriti predvsem Grke, to je izobražence svojega časa. Že v uvodu v evangelij predstavi kot enega glavnih namenov svojega dela, prepričati o *trdnosti in zanesljivosti* (gr. *aspháleia*) izročila o Jezusovem življenju in nauku (Lk 1,4). Sam očitno ni bil priča dogodkom, ki jih opisuje, se pa je z njimi seznanil pri tistih, ki so bili *očitvidci*. Luka, ki naj bi bil po pričevanju cerkvenega zgodovinarja Evzebija (+340) doma iz Antiohije, je v štiridesetih in petdesetih letih spremljal apostola Pavla na njegovih misijonskih potovanjih. Gotovo misli v prvi vrsti nanj

in na ostale apostole, ko govori o *služabnikih besede*, na katere se sklicuje, ko želi prepričati o zgodovinski zanesljivosti njegovih poročil. Seveda pa je v tem času lahko srečal tudi še veliko drugih, neimenovanih prič, ki so Jezusa sami videli in slišali. Med njimi so gotovo bili tudi Jezusovi sorodniki, ki so, kot vsi Judje, s posebno skrbnostjo negovali svoje družinsko izročilo, še posebej rodovne listine svojih prednikov. Luka v uvodu jasno pove, da ni bil ne edini ne prvi, ki je pisal o Jezusu in o njegovem oznanjevanju. Vedno znova dokazuje, da ga zanimajo *dogodki, ki so se zgodili med nami*, in umešča pripoved v širši kontekst zgodovine, kar nakazuje na pravilnost branja Luka v kontekstu zgodovinopisja.¹

"Ker so že mnogi poskušali urediti poročilo o dogodkih, ki so se zgodili med nami, kakor so nam jih izročili tisti, ki so bili od začetka očitvidci in služabniki besede, sem sklenil tudi jaz, ko sem vse od začetka natančno poizvedel, tebi, nadvse odlični Teófil, vse po vrsti popisati, da spoznaš zanesljivost naukov, o katerih si bil poučen" (Lk 1,1-4).

Glede časa nastanka njegovega in tudi ostalih evangelijev je potrebno ločevati med časom nastajanja prvih zapisov Jezusovih izrekov (gr. *lógia*) in pripovedi o čudežih ter časom nastanka dokončnega poročila o Jezusu ali *evangelija*, kot ga poznamo danes. Glede prvega so si znanstveniki vedno bolj edini, da se je proces zapisovanja začel najverjetneje že kmalu po velikonočnih dogodkih in prvih preganjanjih, dokončno obliko pa naj bi evangeljska poročila dobila med leti 70 in 80. Vedno bolj se v zadnjem času uveljavlja teza o zgodnjem zapisu evangeljskega izročila.² Poleg vsebinskih in primerjalnih argumentov podpirajo to tezo tudi novejša arheološke in papirološke raziskave.³

Ukaz cesarja Avgusta

"Tiste dni je izšel ukaz cesarja Avgusta, naj se popiše ves svet" (Lk 2,1).

Omemba prve politične osebnosti tedanjšega sveta v oznanilu Jezusovega rojstva je gotovo ena najbolj velikopoteznih evangelistovih odločitev, ki razodevajo njegov čut za zgodovinsko umeščanje veselega oznanila. Jezusovo rojstvo je zgodovinski dogodek, ki se je zgodil v vsem znanih in preverljivih zgodovinskih okoliščinah. Seveda pa ima tudi predstavitev tega zgodovinskega dejstva prvenstveno oznanjevalno-teološki namen in jo je potrebno razumeti v okviru teološkega koncepta Lukovega evangelija. V času vladanja cesarja Avgust (od leta 31 pr. Kr. do leta 14 po Kr.) je bil rimski imperij na višku svoje moči. Avgust je v resnici bil vladar nad vsem takrat poznanim obljudenim svetom (gr. *oikouménē*). Z modro delitvijo služb v posameznih delih imperija je zagotovil cesarstvo dolgo obdobje miru, ki je v zgodovini znano kot *Pax Romana*. V tem času je znanih več lokalnih popisov prebivalstva, ni pa znan popis, ki bi se vršil hkrati v celotnem imperiju. Tako so npr. v Avgustovem templju v Anciri, današnji Ankari, našli spomenik iz leta 8. pr. Kr., na katerem so omenjeni trije lokalni popisi rimskih državljanov in njihovega premoženja. V Galiji se je začel takšen popis leta 9. pr. Kr. in je trajal kar štirideset let. Vsi ti popisi so imeli namen zagotoviti učinkovito davčno, upravno in vojaško službo v celotnem imperiju.⁴

Luka nadalje zapiše, da je šlo za *“prvi popis v času, ko je bil Kvirinij cesarski namestnik v Siriji”* (2,2). Tudi ta podatek je preverljiv. V rimski provinci Siriji, katere del je bila tudi Palestina, je Avgust postavil za svojega namestnika Sulpicija Kvirinija, ki je od leta 2. pr. Kr. vodil vso rimsko politiko na Bližnjem vzhodu. Očitno je bilo tudi v njegovem času več popisov, vendar je težko razbrati natančen datum tega ljudskega štetja. Izpričano je, da je Kvirinij izpeljal popis prebivalstva v Palestini leta 6 po Kr., t.j. deset let po smrti Heroda Velikega. Leta 6 je namreč cesar Avgust

poklical v Rim na zagovor judovskega voditelja Arhelaja. Arhelaj je bil etnarh (“vladar ljudstva”) Judeje, Samarije in Idumeje od l. 4 pr. Kr. do 6 po Kr. in je bil znan po svoji okrutnosti. Cesar ga je odstavil in pregnal v Galijo, njegovo področje pa zupal rimskemu upravitelju Koponiju (od 6. do 9. po Kr.). Pred njegovim prihodom naj bi Kvirinij izvedel v Judeji popisovanje, da bi se ugotovilo premoženjsko stanje v pokrajini. O tem popisu poroča judovski zgodovinar Jožef Flavij, ki piše o odkritem judovskem negotovanju, ki bi se lahko kmalu spremenil v oborožen odpor (prim. JS, 18,1). Štetju so nasprotovali ne samo zaradi teološkega prepričanja, da vsako preštevanje prebivalstva nedopustno posega v kompetence edinega vladarja Izraela, to je Jahveta (prim. 4 Mz 26), temveč tudi zaradi gospodarskih in družbenih posledic takšnega ukrepa. Ni jasno, ali je Kvirinij z izvedbo popisa v Palestini začel že pred Herodovo smrtjo ali pa je Luka poznejši popis časovno pomaknil nazaj in je torej popis le književno sredstvo, ki vzpostavlja povezavo Marije in Jožefa z Betlehemom, Davidovim mestom. Vemo tudi za popisovanje, ki ga je izvedel v Siriji cesarski namestnik Sencij Saturnin (od 8 do 6 pr. Kr.). To je bilo v času, ko je bil tam Kvirinij še vojaški poveljnik. Možno bi tako bilo, da bi Kvirinij na Saturninov ukaz izvedel popisovanje v Judeji in bi ga ljudje tako pripisovali njemu, čeprav je bilo uradno Saturninovo.⁵

Vsekakor obstaja velika verjetnost, da je bil okrog leta 6 pr. Kr. v Judeji dejansko nek popis prebivalstva. To so bila zadnja leta vladanja kralja Heroda Velikega (od 37 do 4 pr. Kr.). Iz judovskih zgodovinskih virov je znano, da je kralj Herod v zadnjem času svojega vladanja izgubljal naklonjenost Rima. Ker je hotel na vsak način obdržati oblast, je bil zadnja leta še bolj sumničav in nasilen. Tudi rimska oblast je tako lahko slutila njegov ko-



Giotto di Bondone, prizor št. 17 iz življenja Kristusa: Kristusovo rojstvo, 1304-06, freska, 200 x 185 cm, Cappella Scrovegni, Padova.

nec. S štetjem prebivalstva je lahko ocenila situacijo in se pripravila na zamenjavo oblasti po njegovi smrti. Tako iz Matejevega kot iz Lukovega evangelija vemo, da je bil ob času Jezusovega rojstva Herod še živ (prim. Mt 2,1; Lk 1,5). Po poročilu Jožefa Flavija se je tik pred Herodovo smrtjo dogodil lunin mrk (JS, 17,6.4). To je edini mrk, ki ga Jožef sploh omenja, in naj bi se zgodil marca leta 4 pred

letom o. Hkrati opisuje Jožef Flavij praznovanje velike noči po Herodovi smrti. Umrl naj bi torej med marcem in aprilom leta 4 pr. Kr. oziroma pred letom o. Pravi vzrok njegove smrti je še vedno zavit v skrivnost. Jožef Flavij poroča, da je končal v lastnem blatu (JS, 16,315), kar bi lahko pomenilo tudi kakšno psihično bolezen.⁶ Če upoštevamo še Matejevo poročilo o Herodovem poboju do dveh

let starih otrok ob Jezusovem rojstvu (Mt 2,16), lahko čas Jezusovega rojstva postavimo v leto 6 pr. Kr. oz. pred letom 0.⁷

Oznanjevalec zgodovinskega Jezusa

Na zgodovinski interes Lukovega pripovedovanja pa ne spominja samo uvodno *posvetilo Teofilu* in omemba zgodovinskih dogodkov ob Jezusovem rojstvu. V Lk in Apd najdemo še veliko drugih odlomkov in vrstic, ki razodevajo pisateljev čut za zgodovino, npr. rodovnik (Lk 3,23-38), ki je posebna teološka razlaga zgodovine, razne pripovedi o judovskih navadah in tradiciji (Lk 5,27-39; 14,1-24; 22,14-38), literarna oblika potopisa (Lk 9,51-19,48) in različne dramatične epizode, kot je Jezusova zavrnitev v Nazaretu (Lk 4,16-30). V Lk lahko razberemo osnovno obliko apostolskega oznanjevanja. K temu v prvi fazi gotovo ni spadalo poročilo o Jezusovem rojstvu, temveč o njegovem trpljenju, smrti in vstajenju. Takoj po binkošti, ko so apostoli začeli v moči Sv. Duha javno pričevati za to, kar so doživeli, se je začelo oblikovati temeljno apostolsko oznanilo, t. i. praapostolska pridiga, ki nam jo je Luka ohranil v Apostolskih delih (npr. 2,14-40; 3,12-26; 4,18-12; 5,29-32; 10,34-43). Iz zapisanega apostolskega oznanila vidimo, da je bila osrednja resnica oznanjevanja sprva samo križani in od mrtvih vstali Kristus, ne pa njegovo rojstvo in nadnaravno spočetje. Pripovedi o Jezusovem otroštvu, ki so tesno spojene s starozavezno miselnostjo in slogom, niso del prve praapostolske pridige, ampak so nastala šele kasneje, v dobi poglobljanja evangelijskega oznanila. Šele ko je oznanilo o križanem in vstalem Sinu človekovem doseglo drugo generacijo in se je soočalo pretežno z rimsko-grškim svetom, so se kristjani začeli poglobljeno spraševati tudi, od kod je Ta, ki je oznanjal z močjo, ki je bil zavržen od judovskih voditeljev in ki ga je Bog obudil od mrtvih? Od

kod izvira njegov rod? Kdo so njegovi starši? Kje in v kakšnih okoliščinah se je rodil, kako je odraščal, se učil in kaj vse je vplivalo na ta ali oni dogodek v njegovem življenju?

Ni dvoma, da je bil prvi Lukov namen tudi pri opisu Jezusovega otroštva posredovati globljo teološko, kristološko in ekleziološko razsežnost božjega odrešenjskega sporočila. Dogodke opisuje v luči velikonočnega razodetja in je zato njegov zapis sad prepoznavanja teološkega navdih v zgodovini in ne zgolj beleženje dogodkov. Pripoved o Jezusovem rojstvu je prežeta z upi izraelskega ljudstva in ni čudno, če njegovo pripovedovanje mestoma preide v pesnitev. Prav ob opisovanju Jezusovega otroštva so nastale najlepše novozavezne hvalnice, kot so *Magnifikat* (Lk 1,47-55), *Hvaljen Gospod* (Lk 1,68-79), *Slava Bogu na višavah* (Lk 2,14) in *Zdaj odpuščaš* (Lk 2,29-32). Hkrati pa ostaja Luka zvest vodilu, ki ga je zapisal v uvodu v evangelij, da namreč želi tudi bolj zahtevnega bralca prepričati o "zanesljivost naukov", v katerih je bil poučen (Lk 1,4). Njegovi zapisi o Jezusu niso legende, temveč zgodovinsko preverljiva poročila. Vera v Jezusa Kristusa kot Božjega Sina ni sad verske domišljije. Jezus ni nek nov religiozni mit, brez začetka in brez konca. Bog se je v Jezusu učlovečil in stopil v konkretno človeško zgodovino. Jezus ima zato svoj konkretni začetek v času in prostoru. Ob različnih priložnostih in na veliko načinov želi zato Luka vtkati Jezusovo življenje v dejansko duhovno-politično dogajanje.

Janez Krstnik in Jezus

Prvi dve poglavji evangelija zaznamuje jasen *paralelizem* med Janezom Krstnikom in Jezusom. Potem ko naznani Janezovo rojstvo (1,5-25), naznani še Jezusovo rojstvo (1,26-38). Luka je svoje poročilo oblikoval tako, da je z njim nakazal vesoljnost Jezusovega odrešenja. Medtem ko je po Mateju Jezus Mesija in pravi Davidov potomec, je po Luku Odreše-

nik vsega sveta. Vse dogajanje je postavljeno v starozavezno okolje, tako da pripovedi ni mogoče pravilno razumeti, če ne poznamo judovskih navad, zlasti še bogoslužnih običajev. Način, kako sta Janezova in Jezusova zgodba prepleteni, kaže, da sta ti rojstvi in njuni hvalnici del ene zgodbe o Božjem odrešenju. Obe sta *evangelij* - "vesela novica". Seveda to ne pomeni, da se lahko Janez in Jezus enačita. Opis Jezusovega rojstva in otroštva je kar dvakrat daljši. Janez je "prerok", Jezus pa "Sin Najvišjega" (1,32-76). Janez ima ključno vlogo pri odkrivanju in oznanilu nove dobe odrešenja, a njegova naloga je "pripraviti pot Gospodu". Vendar oba izpolnjujeta en Božji načrt, za kar pričuje tudi Božji poslanec Gabrijel, ki oznani tako rojstvo Janeza Krstnika (1,11sl.) kot Jezusovo rojstvo šest mesecev po tem (1,26sl.).

Prav poročilo o napovedi rojstva Janeza Krstnika Zahariji (1,5-25) je v zadnjem času prebudilo novo zanimanje med biblicisti, papirologi in zgodovinarji. Tudi to pripoved je Luka opremil s pomembnimi zgodovinskimi podatki. Videnje v templju se je zgodilo "*v dneh Heroda, kralja v Judeji*" (1,5). Kralj Herod Veliki je kot rimski vazal vladal v Judeji od leta 37 do leta 4 pr. Kr. Kdaj točno pa so bili tisti dnevi, ko je opravljal Zaharija svojo duhovniško službo v templju in pri tem doživel videnje angela Gabrijela, je ostalo dolgo časa nepojasnjeno. Iz Lukovega poročila se zdi, da je bil ta podatek njegovim sodobnikom sicer dobro znan. Dogodek je namreč opisan zelo natančno in vanj so vključena splošno znana zgodovinska dejstva. Krstnikovega očeta Zaharijo namreč predstavi kot duhovnika iz "*Abíjeve duhovniške skupine*" (1,5). Iz Prve knjige kraljev vemo, da je kralj David duhovnike, ki so služili v templju, z žrebom razdelil na 24 vrst ali skupin. Vsaka skupina se je imenovala po enem izmed potomcev Aronovih sinov: "*Prvi žreb je zadel Jojaríba, drugi Jedajája, tretji Haríma, četrti*

Seortíma, peti Malkijája, šesti Mijamína, sedmi Koca, osmi Abíja, deveti Ješúa, deseti Šehanjája, enajsti Eljašíba, dvanajsti Jakíma, trinajsti Hupája, štirinajsti Ješebába, petnajsti Bilgája, šestnajsti Imerja, sedemnajsti Hezírja, osemnajsti Hapicéca, devetnajsti Petahjája, dvajseti Jehezkéla, enaindvajseti Jahína, dvaindvajseti Gamúla, triindvajseti Delajája, štiriindvajseti Maazjája" (1 Krn 24,7-18). Abíjeva duhovniška skupina je bila torej osma po vrsti. Iz babilonskega suženjstva so se vrstile le štiri skupine, ki pa jih je Ezra spet razdelil na štiriindvajset skupin in jim nadel stara imena. Vsaka skupina je izvrševala svojo službo v templju izmenoma po en teden. V enem letu je torej prišla na vrsto dvakrat. Službo je nastopila v soboto zvečer pred večerno daritvijo in jo končala naslednjo soboto z jutranjo daritvijo. A kdaj točno je prišla na vrsto posamezna skupina? Kdaj je bilo Zahariji v templju oznanjeno rojstvo njegovega sina?

Odkritja v Kumranu potrjujejo prastaro liturgično izročilo

Vzhodna cerkev obhaja vse od prvi stoletij slovesni praznik oznanjenja Zahariji med 23. in 25. septembrom. Vse do odkritij Kumranskih rokopisov se tej tradiciji ni pripisovalo posebne zgodovinske veljave. Ob raziskovanju teh dokumentov pa je prišlo na dan veliko neznanih ali pozabljenih podrobnosti iz življenja judovske skupnosti v času Jezusovega rojstva.⁸

Gotovo so bila za krščansko zgodovinopisje ena najbolj zanimivih odkritij nova spoznanja o judovskem koledarju. V letu 1953 je francoska papirologinja Annie Jaubert objavila študijo o *Knjigi jubilejev*, judovskem apokrifnem spisu, ki je bil najdem v Kumranu.⁹ Znanstvenica ugotavlja, da sta bila v Jezusovem času v judovstvu sočasno v veljavi vsaj dva koledarja, ki sta določala obhajanje praznikov in obredov v templju. Uporabljali so tako lunin kot tudi sončni koledar. Uradni

judovski ali *tempeljski koledar* se je ravnal po luni. Vsak mesec je bil na novo razglašen, potem ko sta dve priči ogledali novo luno in je njuno izjavo potrdil najvišji svet *sine-drij*. Ta koledar so uporabljali saduceji kot voditelji tempeljskega bogoslužja in farizeji ter s tem tudi večina takratnega judovstva. Prazniki v tem koledarju niso vezani na določen dan v tednu, temveč na določen datum, ki pa se ravna glede na luno. Glavna praznika Sukkot in Pessah padeta vedno na noč polne lune, to je 14./15. v mesecu nisanu. Imena mesecev so babilonskega izvora in so jih tudi zaradi tega pravoverni Judje, npr. Eseni, zavračali. Nekateri saduceji, predvsem pa Eseni, ki so nastali kot gibanje ravno iz prepričanja, da tempeljsko bogoslužje ne odgovarja več prvotnim predpisom in je zato nelegalno, pa so se sklicevali tudi na sončni koledar. Po njihovem prepričanju je bil samo ta izvoren judovski koledar. Leto je štelo 364 dni in je imelo tako točno 52 tednov. Posamezni meseci niso imeli imena, ampak so se imenovali po zaporedju. Prvi dan prvega meseca (odgovarjal je mesecu nisanu po uradnem koledarju) je bil posvečen soncu, saj je Bog najprej ustvaril *“luči na nebesnem oboku! Ločujejo naj dan od noči in naj bodo znamenja za čase, dneve in leta”* (1 Mz 1,14). S tem naj bi Bog sam dal zapoved za določevanje prazničnih dni. Pasho so tako vedno obhajali na 15. dan prvega meseca.¹⁰ Na podlagi teh odkritij o judovskem koledarju je profesor na hebrejski univerzi v Jeruzalemu Shemaryahu Talmon uspel sestaviti tedensko zaporedje službovanja štiriindvajsetih duhovniških skupin v templju.¹¹ Med drugim je tako tudi ugotovil, da je Abijeva duhovniška skupina, ki ji je pripadal tudi Zaharija, opravljala svojo službo prvič od 8. do 14. dneva tretjega koledarskega meseca, in drugič od 24. do 30. dneva osmega meseca. Osmi mesec po sončnem koledarju pa odgovarja mesecu septembru.

Ni torej težko zaključiti, da je tradicija vzhodne cerkve, ki obhaja oznanjenje rojstva Janeza Krstnika med 23. in 25. septembrom, tudi zgodovinsko utemeljena. Na podlagi tega odkritja zasije v drugačni luči tudi datum 25. december kot praznik Jezusovega rojstva. Kot splošno sprejeto je veljalo, da ima praznovanje Jezusovega rojstva na ta dan predvsem simbolni pomen. Kristjani, ki so Jezusovo rojstvo obhajali na dan starega poganškega praznika rojstva *nepremagljivega sonca*, so s tem izpovedali svojo vero, da je Kristus edino sonce in vir življenja in da je z njegovim rojstvom prišla Luč na svet, ki je dokončno premagala temo greha.¹² Kumranska odkritja glede koledarja pa dajejo tudi temu datumu večjo zgodovinsko kredibilnost. Če torej lahko določimo konec september kot čas spočetja Janeza Krstnika (Lk 1,24), se pred nami v obdobju petnajstih mesecev razgrne veriga znanih dogodkov, ki jih obhaja krščanska liturgija: proti koncu marca, šest mesecev po Janezovem spočetju oznani angel Jezusovo rojstvo Mariji (Lk 1,26), tri mesece kasneje, proti koncu junija, rojstvo Janeza Krstnika (Lk 1,57sl.), šest mesecev kasneje, proti koncu decembra, Jezusovo rojstvo.¹³

25. december torej ni le liturgični spomin na Jezusovo rojstvo, temveč datum, ki ga morajo upoštevati tudi zgodovinarji.¹⁴ Vendar pa diskusij o resničnosti dogodkov, ki jih opisujejo evangelijski, tudi s tem arheološkim odkritjem gotovo še ne bo konec. Kakor dolgo bo človek bežal pred temeljnim svetopisemskim oznanilom, da je namreč za sprejetje resnice o Bogu nujno potrebno spreobrnjenje, tako dolgo bo raje kot Sveto pismo jemal v roke knjige one vrste, ki smo jo omenili na začetku. Noben dokaz ga ne bo prepričal. Končno bi bilo to tudi nevredno Boga in njegaj samega. Ljubezni ni mogoče kupiti z dokazi. Ljubezen in vera se preprosto *darujeta*. Tudi to nam oznanja skrivnost božiča.

1. Prim. Paul J. Achtemeier, Joel B. Green, Marianne Meye Thompson, *Introducing the New Testament: Its Literature and Theology*, Eerdmans, Grand Rapids, 2001, str. 151.
2. Prim. H.-J. Schulz, *Die apostolische Herkunft der Evangelien*, Freiburg, Herder (QD 145), 1993.
3. Eden vodilnih svetovnih papirologov Carsten Peter Thiede je po ponovnih raziskavah znamenitega fragmenta iz sedme kumranske votline (7Q5) leta 1993, ki ga je leta 1955 odkril španski papirolog O'Callaghan potrdil njegovo tezo, da gre za fragment, ki naj bi pripadal kanoničnemu Marku (Mr 6,52-53). Iz tega lahko sklepamo, da je moral evangelij nastati že precej pred letom 67, ko je bila gotovo vecina kumranskih tekstov že varno skrita v bližnjih votlinah pred prodirajočimi Rimljani (prim. C. P. Thiede, *Die Älteste Evangelienhandschrift? Ein Qumarn-Fragment wird entschlüsselt*, Wuppertal, 1994).
4. Prim. H. Braunert, "Der römische Provinzialzensus und der Schätzungsbericht des Lukas-Evangelium", v: *Historia* 6 (1957), 192-214; W. Brindle, "The Census and Quirinius: Luke 2:2", v: *Journal of the Evangelical Theological Society* 27 (1984), 43-52.
5. Prim. C. F. Evans, "Tertulian's References to Sensus Saturninus and the Lukan Census", v: *JThS* 24 (1973), 24-39.
6. Prim. T. Africa, "Worms and the Death of Kings: A Cautionary Note on Disease and History", v: *Classical Antiquity* 1 (1982), 1-17; N. Kokkinos, "Herod's horrid death", v: *Biblical archaeology review* 28/2 (2002), 29-35.
7. Morda je potrebno pojasniti še navidezno nasprotje v govorjenju, ko pravimo, da je bil Jezus rojen leta 6 pred Kristusom. Ves krščanski svet šteje danes čas od Kristusovega rojstva. Vendar kristjani niso od vsega začetka šteli let po Kristusovem rojstvu. To štetje je uvedel šele leta 532 skitski menih Dionizij Mali. Do takrat so leta šteli po različnih vladarjih, mestih ali kraljestvih. Dionizij pa je v Rimu izračunal, da se je Jezus moral roditi leta 753 po ustanovitvi mesta Rima. In to leto je postavil kot leto nič. Njegovo štetje so v 8. st. prevzeli v Franciji, uzakonil pa ga je šele »gregorijanski koledar« leta 1582. Dosti kasneje so ugotovili, da menih Dionizij takrat le ni imel na razpolago dovolj trdnih zgodovinskih virov in da je v svojem izračunu pogršil za okrog pet ali šest let.
8. Objava vseh do sedaj znanih rokopisov iz Kumrana je bila z 38. zvezkom zaključena šele leta 2002. Zbirko z naslovom *The Dead Sea scrolls: Hebrew, Aramaic, and Greek texts with English translations*, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Louisville, Westminster John Knox Press, 1994-2002, je uredil J. H. Charlesworth. Ta dragocena zbirka se nahaja tudi v Teološki knjižnici v Mariboru in predstavlja neprecenljiv zaklad za raziskovalce svetopisemske zgodovine.
9. Prim. A. Jaubert, "Le calendrier des Jubilées et de la secte de Qumaran. Ses origines bibliques", v: *Vetus Testamentum Suppl.* 3 (1953), 250-264.
10. Na podlagi teh odkritij je avtorica tudi zelo prepričljivo predstavila nekoliko spremenjeno zaporedje dogodkov velikega tedna. Po njenem prepričanju, ki ga danes zagovarjajo mnogi bibličisti, je Jezus obhajal zadnjo večerjo s svojimi učenci že v torek in ne šele v četrtek (prim. A. Jaubert, *La date de la Cène. Calendrier biblique et liturgie chrétienne*, Paris, Études Bibliques, 1957). Na ta način je mogoče tudi razložiti tudi navidezno neskladje v kronologiji pasijona med sinoptiki in Janezom.
11. Prim. T. Shemaryahu Talmon, *The Calendar Reckoning of the Sect from the Judean Desert. Aspect of the Dead Sea Scrolls*, v: *Scripta Hierosolymitana*, IV, Jerusalem, 1958, 162-199; isti, *Qumran Cave 4, XVI: Calendrical Texts*, Discoveries in the Judean Desert, ed. Shemaryahu Talmon, Jonathan Ben-Dov, Uwe Glessner, Oxford University Press, 2001.
12. Prim. F. Rozman, *Božič po Lukovem evangeliju*, Ljubljana, DZS, 1989, pos. 70-74.
13. Prim. A. Ammassari, "Alle origini del calendario natalizio", v: *Euntes Docete* 45 (1992), 11-16, kjer avtor ravno na podlagi omembe Abijeve duhovniške vrste dokazuje Lukovo povezanost z jeruzalemskim izročilom judovskih kristjanov.
14. Tezo o zgodovinski utemeljenosti praznovanja Jezusovega rojstva na 25. december sta nazadnje publicirala Tommaso Federici, "24 giugno, 23 settembre, 25 dicembre: date storiche", v: *30 Giorni* 18/11 (2000), 62-71, in Vittorio Messori, "Lo studio di un professore dell'Università ebraica di Gerusalemme cancella ogni dubbio su un enigma millenario", v: *Corriere della Sera*, 9/07/2003.